

Isa Sakarias: Saarõ papilõ miildüs seto lämmüs

Linnamäe Lauri

Mõnikõrd om Verska kerkoh esä Afrati asõmõl teenstüst pidänü üts tõõnõ, pall'õ vähäidõ habõndõga papp. Tuu säitsme aamõdiga miis, kinkõ päämäne tüü om Hiiumaa õigõuskligõ hingi perrä kaeminõ, om Leppiku Jaan, keriguni-mega esä Sakarias.

A ku tõõsõst nulgast pääle naada', sis oma tä mulgi seto-fiil. Kolmadast nukast kaiõh om tä aokirä Usk ja Elu toimõndaja ja hummogunõ herätäjä Klassigaraadiõh. Ja ku viil otsi', sis ka laulja gregoriaani koorih Vox Clamantis, veinisõbõr, otsalda hüä kokk, kõva rännu-miis ja hüä nal'amiis kah.

«Päämäne tüü om õks Hiiu kogodugõ preestrina,» pand tä eis' uma' tegemisõ' järekoräda. «Tõist kogodust olõmi taastamah, a Hiiumaal om kokko olnu' kol' kogodust viie kerko-ga.» Suurõst süämeas'ast om täl parhilla' Kõpu külli selmatarõ kõrdategeminõ, koh oll aoluulitsõlt olnu' ka õigõusu kabel.

Eläs pääliinah

Õt tä provva tüütäs Talina liinavaltsusõh, eläs tä perre ja latsiga' kah pääliinah. Ummi tõisi aamõdit aokiräh ja raadiõh seletäs tä tuuga', õt minkõgagi' piat hinnäst toitma. «Usk ja Elu mu' toimõndaduna tull vällä tõist kõrda. Tahtnu' tuu muuta' intellektuaalsõst üldhuvi-aokiräst, koh olnu' pääle usu ka' aoluku, ühiskunnaello, ilosit kunstõ,» omma' Jaani plaani'. «Aokirändüs om minnu kõikaig seestpuult kõrditanu, nii ma püvvägi inemisilõ läbi vuu seletä', õt õigõusk olõ-õi' vinne kerk. Kaanoni' omma' tuu ar' kiildnü', õt inemisi rahvusõ perrä kaia'»

Tasahillä om timä tüü ka vilja kandma naanu'. «Kerkol aigu om, mi pia-ai mu eloga üteh juuskma,» löüd Jaan. «Pall'õ' as'a piatki' laagõrdumma, tuu om mii' keriguh nii ja tuud tahtnu' ka' inemisilõ opada', õt vaehtõpäl tulõ hoogu maaha võtta'. Inemisõ

eloh om sagõhõhe nii, õt kõkõ tohi-i' üte ropsuga tõisildõ tetä'. Inne tulõ ts'uut uuta', mõtõlda' ja kaia'»

Taarka havval

Jaanilõ hindäle paistus, õt turuühiskunnah elävä' inemisõ', nii ku' tä eis ütles, «võlaõigusõ tempoh». «Inemisi om kõigil üts aig ja tuu juusk päämätselt tüüandja kasust. Tuu olõ-õi' otsani halv, a ma olõ rõõmsa ku inemisõ' löüdnü' aigu ka tõist aamõdõõht nätä'. Olõ-õi' meil kinkõlgi nii kipõ, ku paistus, ja kerit-

Tuuperäst saa Jaan ka kur'ast, ku kuuld jälki' mõnd keeletiidlast ütlemäh, õt setokõsõ' olõ-õi' umaette rahvas.

gu asi om kah inemisilõ üldä': «Stopp-stopp-stopp, kohe sa joosõt!» Inemisõ eloh om lühkene, a aigu om pall'õ.»

Seto', kiä' timmä tundva', tiidvä' Sakariast ku' mulki, kiä' hirmsahe taht näidega seto kiilt kõnõlda'. Keele om tä eis' ar' opnu' ja häbendele-ei' kopka iist, ku' ka' ts'uut võlssi lätt. Tuud, kuis seto' ja Setomaa timäle hinge lätsivä', piat timä hindä sõnno perrä seletämmä «esänd Sigmundi» abiga'. «Asi om õks latsõpõlvõh, tuu aig jääs tervet elost päähä, jääs inemisõ' mällo,» ütles tä. «Esä oll mul kõõ suur kultuuriamtaja, kinkõlõ väiga väiko' rahva' miildü' ja kunstniguna pand tä minnu nägemä näide kultuuri ja kombidõ rikust. Esä vei minno jo väikona seto leelopäivilõ, ja imält saiõ ma lauluanni ja suurõ armastusõ seto leelo vasta.»

Latsõna püsümälõ salvõ pantuga trehväs Jaan kokko ildaaigu, ku käve Hilana Taarka havva pääl. «Ku saisi sääl sõlõga havvamärgi man, tull kõrraga mälosähväh kostki' väiga kavvõndõst — aastakki ja aastakki tagasi olli ma saisnu' säälsamah. Tuu ollegi' mu edimäne mälopilt Setomaast.»

Kunagi ildaba, pääle vinne kroonut (sääl sai Jaanil otsani viländ tõbitsidõ väärtusiga ilmakaemisõst, mia' viimäte tõigi' timmä õigõusu mano) sõidut üts tutva pastor timmä üte ekskursiooni-ga müüdä Setomaad. «Täilovah juhtu kõrraga nii, õt ku ma kai tuud palvõränduridõ maia, koh ussõ' olliva' kõik vallalõ, nari' seeh ja kapih makaroni' ja kuivainõ', sis saa-as säält kuigi' ar' bussi pääle minnä',» om meeleh pühäl mehel.

Ildaba tull' täl jo' setokõisist sõbra' ja sis löüde, õt mit-

ARVAMINÕ

LENNUKI LEMBIT

Vanõbidõ Kogo Iligõh

Leppiku Jaan om sääne miis, kiä' külh õka inemist mõist tähele panda' — ma olõ-õi' timmä tõistsugumatsõna nännügi'. Ma tiä-ai', kost timä ku mulgi huvi Setomaa vasta pääle nakas, a seto asjuga om tä kõik aig täpsähe kursih. Ta joud säitsme as'aga kõrraga tegeldä ja mõist nuist kõigist viil rõõmu kah tunda'. Timäga om hüä kõnõlda, eiski' ku' tõisildõ arvat, tä om mõistja inemine ja aja-ai sullõ umma mõtõht päähä. A tä tiid külh pia õgast ilma as'ast midägi', nii laja silmäringiga inemisi om harvakult. Tuuperäst om õga kõrd pääle timäga kuuh olõkit hindäl parep tunnõh, õt olõt eis' kah ts'uut parep ja targõp.

mõ' tä innidse' tutva' olliva' seto', a olliva' tuud õnnõ nii ku' häbendelenü'. Ku tä 1999. aastagal riigikokko sai ja rahvasaatkuna ka õigõusu kerko liikmõst nakas, tull täl Setomaa-sõitõ järest rohkõba ette. «Umbõs tuulaiga nakas minnu ka seto kiil huvtamma. Otsõ hindäle hulga seto raamatit, sai eiski' setokiilse evangeeliumi, minkõ üle ma väiga uhkõ olõ,» ütlet Jaan, kiä' nakas Setomaal ollõh uma seto sõpruga' seto kiilt purssma. «Hõrna Aare om sääne hüä miis, kia' mukka' kunagi kiräkeeleh kõnõlõ-õi'. Tuu pand hindä mälu kah luhvitamma, olkõgi', õt ma pelgä-ai' kõnõlda', ku' ka võlssi lätt.»

Uma kiil

Mulgi kiilt, ütles tä eis', tä küll lugõ, a kiil ei' om timäst kuigimuudu müüdä län-nü'. «Mulh olõ-õi' kogokunna-ineminõ,» tiid tä. «Mulgi omma' õks hindä vaihhõl võistlõja', perridõ vaihhõl ja kihlkundõ vaihhõl, ja nuu' lõpõtiva' Siberäh. Seto hoit jälki' väiga umma, tuuperäst ommõgi' ka seto kultuur ja kiil perüs ja ehtsa, mia' toit eis' hinnäst. Õga kõrd, ku üle matsaia läät, om hindä sõnavara jälki' ts'uut rikkap.»

Tuuperäst saa Jaan ka kur'ast, ku kuuld jälki' mõnd keeletiidlast ütlemäh, õt setokõsõ' olõ-õi' umaette rahvas. «No ku nä tahtva nii arvada', sis las istva' uma kannu otsah ja arvasõ' pääle,» porisõs tä. «Ku mõni Talina vai Tarto seto vii uma tsill'okõsõ latsõ kirmasõlõ, kiä' tiä-ai' viil setost olõmisõst midägi', sis õks om kavvõndõst nätä' — no olõ-õi eestläne, tii' midä tahat! Latsi emotsiooni' omma' tõistsugumatsõ', ku mõtskil.»

Pühä esäga kõnõldõh saai' kuigi' küsumälä' jättä', õt setokõisil om jo pall'õ kombit ja pühhi, mia' ommava' paganajuuriga' — kuis üts korgõhe pühendet pilguga noidõ pääle kaes. «Ma näe-ei sääl vastassaisu!» om tä kindla. «Pall'õ asju om ilmah, midä saa-ai' ja piaki-i' jupõst vallalõ harotamma, õt koh üte vai tõõsõ juur om.

Võit muidogi võtta' üte keskmäse seto perre ummi kombidõga' ja sõrmõga näüdüdä — tuu om paganlik, tuu om kristlik. A kiä' nii tege, om lihtsalt ull. Seto kultuur om armasa ja lämme, naaku-ui' tuud katski kiskma. Ku viias ka hüä põllosaagi pääle saiapäts vai piim kohegi kivi pääle, sis mõtõh om õks üts — ineminõ taht tehnädä' ja tä om rõõmsa, õt täl om hõste länny'»

Aoga' om seto kuukallendri kerigupühhiga väiga läbi kasunu'. «Kristligu' juurõ' ja paganajuurõ' ommava' Setomaal ku kõiv ja kõoriisik. Ku omma' uma' kombõ', sis olõ' kindla ja hoia' näid!» ütles Jaan.

TUNNEB HUVI: Setomaa tegemised on isa Sakariast juba aastaid paelunud. Foto Ilmar Vananurm

Elok' auk

Tüük' uk

2005... EAÖK priistri

2005-2006 BNS välismajandusuudissidõ toimõtaja

2004...Klassikaraadio, tegijä ja saatõjuht

1999-2003 IX Riigikogo (koosseisu) liigõh, põhisääduskomisjoni liigõh

Koolitii

Täämbätsel päeval: kreeka keele opminõ loannina Ülikoolih Kreekah ja EAÖK Pühä Platoni seminar, teoloogia

1991-1996 EELK Usutiiduse Instituut, teoloogia

1987-1988 Tarto Üliikul, bioloogia-giugraafiatiiduskund

1987 Tõrva Keskkool

Eesti Luudusõ Fondi Nõvvokogo liigõh, Eesti Akadeemilitsõ Oriintaalselti liigõh, Eesti-Saami Ühenduse liigõh